

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

СНІГОВСЬКА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК: 378.4+371.15+327+372.461

**ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В
ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор
Бужина Ірина В'ячеславівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
професор кафедри сімейного та естетичного виховання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Біда Олена Анатоліївна,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри
дошкільної і початкової освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Тамара Іванівна,
Черкаський державний технологічний університет,
доцент кафедри прикладної лінгвістики.

Захист відбудеться «24» квітня 2014 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано «21» березня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні в Україні і світі, спонукають сферу професійної підготовки майбутніх фахівців у системі вищої освіти до адекватної реакції задля забезпечення випускникам ВНЗ можливості повноцінно реалізувати свої професійні ролі та функції. Проекція культури на сучасні моделі освіти висвітлює суперечності між потребою глобально орієнтованого світу у фахівцях, здатних здійснювати професійну діяльність на міжнародному рівні, та їх наявністю. Брак на сучасному ринку праці України фахівців, здатних ефективно працювати у глобалізованому світі, в якому Україна прагне зайняти гідне місце в усіх галузях людської діяльності, визначає основні тенденції розвитку сучасного освітнього простору.

Сучасні трансформації в європейському співтоваристві зумовили, насамперед, модифікацію системи міжнародних зв'язків, що спричинило розширення міжнародних контактів на рівні держави. Опанування нових реалій у міжнародних відносинах доби глобалізації та інформатизації розширило й водночас ускладнило вимоги до професійного іміджу дипломатичних працівників та інших державних службовців, покликаних вирішувати зовнішньополітичні завдання України. За нинішніх умов структура міжнародних відносин набула складного характеру, тому діяльність у галузі міжнародних відносин сьогодні розглядається як особливий вид професійної діяльності, що забезпечує вирішення стратегічно важливих державних завдань. У державних документах України (Законах «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Концепції національного виховання) актуалізуються принципи міжкультурності, ставляться завдання фундаментальної підготовки фахівців-міжнародників, які повинні, насамперед, здобути вищу професійну освіту, активно оволодіти іноземними мовами, що дасть їм змогу здійснювати професійну діяльність у мультикультурному середовищі. Від їх професіоналізму та компетентності великою мірою залежить успішність вирішення зовнішньополітичних і економічних завдань, що стоять перед державою. Натомість, у прийнятій Радою Європи Концепції ключових компетентностей з-поміж п'яти груп компетенцій необхідними для життя в мультикультурному суспільстві названо саме міжкультурні компетенції.

Різним аспектам компетентнісного підходу присвячено праці вітчизняних науковців, як-от: І. Бега, О. Біди, О. Браславської, О. Бялик, Ж. Гориної, О. Гури, І. Зязюна, Я. Кічука, О. Коберника, В. Кременя, Т. Кравченко, А. Кузьмінського, З. Курлянд, В. Майбороди, М. Мартинюка, Н. Ничкало, О. Овчарук, Д. Пашенка, Н. Побірченко, О. Пометун, О. Савченко, С. Совгіри та ін.

Компетентнісний підхід висвітлено у науковому доробку російських учених, зокрема: В. Адольфа, В. Болотова, Е. Зеєр, І. Зимньої, Н. Кузьміної, В. Серікова, Ю. Татура, В. Хуторського та ін.

Окремі аспекти компетентнісної освіти висвітлено у дослідженнях зарубіжних авторів, а саме: С. Перре, Дж. Равена, Дж. Стюарта, Е. Шорта та ін.

Феномен міжкультурної компетентності майбутніх фахівців був предметом досліджень таких науковців: С. Александрової, І. Бахова, Т. Бондар, О. Воеводи, Л. Воротняк, О. Гончарової, Ж. Гориної, О. Гуренко, Г. Копил, З. Курлянд, В. Маслової, І. Петрової, С. Радула, Д. Чернилевського, Н. Якси та ін.

Проблематику формування міжкультурної компетентності фахівців різних напрямів у своїх працях досліджували С. Міхеєва (курортного сервісу); Ю. Бондаренко, О. Зеліковська, Г. Чередніченко, О. Фролова (економічних спеціальностей); Ю. Бжиська, Дж. Хофстед (міжнародного бізнесу); І. Грібан (фахівців зі зв'язків із громадськістю); С. Александрова (туризму); Т. Осадча, Н. Закарія (менеджерів); Т. Маркова, О. Зеленська, Т. Шмідт (військових, курсантів, офіцерів); І. Плужнік (гуманітарного профілю).

Вченими висвітлено різні аспекти проблеми формування і розвитку особистості фахівця-міжнародника (В. Виноградов, Ю. Караулов). Тематиці політичного дискурсу присвячені праці Т. Волкової, В. Карасік, А. Чудінова; розвитку дипломатії та дипломатичних відносин – А. Борункова, В. Попова, О. Сакуна, О. Селянинова, А. Торкунова. Дослідження А. Іонової висвітлює проблему навчання студентів-міжнародників умінь дискусійного спілкування як професійно-значущих умінь; І. Зоткіна розглядає професійну комунікацію мовної підготовки дипломатів; О. Рембач – формування культури ділового спілкування майбутніх міжнародників-аналітиків. Аспекти формування творчої особистості фахівця (зокрема дипломата) на підставі порівняння особливостей професійної комунікації мовної підготовки дипломата з театральною діяльністю розглядали В. Букатов, О. Булатова, Л. Волошина, П. Єршов, А. Єршова, З. Корогодський, А. Мейлі, А. Савостьянов, П. Симонов, В. Топорков, П. Якобсон та ін.

Однак, проблема формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету досі не була предметом фундаментального дослідження, що зумовлює його актуальність.

Звернення до сучасного наукового фонду дало змогу зафіксувати наявність суперечностей між: вимогами до якості професійної освіти з позиції компетентнісного підходу та недостатнім рівнем сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин; потребою суспільства в міжкультурно освічених фахівцях-міжнародниках (дипломатах, політологах) та реальним станом готовності випускників класичних університетів до здійснення професійної діяльності; необхідністю формування у майбутніх фахівців з міжнародних відносин міжкультурної компетентності та недостатньою розробленістю теоретичних засад формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців, переважанням формального підходу до формування міжкультурної компетентності, що полягає в домінуванні лінгвістичної спрямованості підготовки, фрагментарності й епізодичності формування компонентів міжкультурної компетентності, тобто недостатнім теоретичним, методичним та практичним забезпеченням ефективності цього процесу в умовах освітнього середовища класичного університету.

Недостатня розробленість проблеми, її актуальність, а також необхідність розв'язання вказаних суперечностей зумовила вибір теми дисертаційного дослідження – **«Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з науковою темою кафедри педагогіки «Інтегративні

технології формування і розвитку особистісних та професійних якостей майбутніх фахівців» (№ 0105U000190), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»; кафедри міжнародних відносин «Міжнародні відносини і політика держав в умовах глобальних трансформацій: концептуальні виміри та зовнішньополітична практика» (№ 0107U012509), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (протокол № 9 від 26.04.2013 р.) та Міжвідомчою радою з координації психолого-педагогічних досліджень (протокол № 6 від 18.06.2013 р.).

Мета дослідження – на основі теоретичного обґрунтування проблеми дослідження визначити та експериментально перевірити педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету.

Гіпотеза дослідження. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету здійснюватиметься ефективно при реалізації таких педагогічних умов: систематизація та узагальнення знань студентів щодо специфіки міжкультурної комунікації; забезпечення фасилітаційного супроводу їх мовно-фахової підготовки; концептуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх фахівців з міжнародних відносин.

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі **задачі дослідження**:

1. На основі аналізу наукової літератури з'ясувати стан розробленості досліджуваної проблеми та уточнити зміст понять «освітнє середовище класичного університету», «міжкультурна комунікація», «міжкультурна компетентність».

2. Обґрунтувати зміст та структурні компоненти міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин.

3. Визначити критерії і показники міжкультурної компетентності студентів та схарактеризувати рівні сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин.

4. Розробити і апробувати модель, обґрунтувати педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету та експериментально їх перевірити.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин у класичному університеті.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету.

Методи дослідження. Для розв'язання визначених задач, перевірки гіпотези дослідження та досягнення мети використано комплекс взаємодоповнюючих методів: *теоретичні* – вивчення та аналіз філософської, психолого-педагогічної і методичної літератури, наукового доробку вітчизняних та зарубіжних науковців з проблеми формування міжкультурної компетентності; вивчення і аналіз результатів

досліджень сучасних науковців з метою з'ясувати стан досліджуваної проблеми; логіко-системний, порівняльний аналіз, класифікація, аналогія, індукція, дедукція, узагальнення науково-теоретичних і практичних даних для з'ясування педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців в освітньому середовищі класичного університету; порівняння одержаних даних для з'ясування причинно-наслідкових зв'язків та залежностей; *емпіричні* – спостереження, анкетування, опитування, бесіди, методи експертної оцінки, самооцінки власного досвіду, психологічні тести та методики тощо для з'ясування та перевірки засобів реалізації педагогічних умов; констатувальний експеримент для визначення вихідного рівня сформованості міжкультурної компетентності студентів; формувальний експеримент – з метою перевірки ефективності визначених педагогічних умов; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження з використанням *методів математичної статистики* для підтвердження висунутої гіпотези.

Експериментальна база дослідження. Експериментально-дослідна робота проводилася на базі кафедри міжнародних відносин Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики історичного факультету Маріупольського державного університету; кафедри міжнародних відносин факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; кафедри міжнародних відносин історичного факультету Донецького національного університету. Загалом у дослідженні на різних його етапах брали участь 470 студентів напряму підготовки «Міжнародні відносини».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* визначено педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету (систематизація та узагальнення знань студентів щодо специфіки міжкультурної комунікації; забезпечення фасилітаційного супроводу їх мовно-фахової підготовки; концептуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх фахівців з міжнародних відносин); визначено компоненти (гносеологічний, праксеологічний та аксіологічний), критерії (гносеологічно-оцінний, праксеологічно-орієнтувальний, аксіологічно-проективний), показники міжкультурної компетентності студентів; схарактеризовано рівні сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин (високий, середній і низький); розроблено модель формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету (цільовий, функціональний та результативний блоки);

– *уточнено* сутність понять «освітнє середовище класичного університету», «міжкультурна комунікація», «міжкультурна компетентність», «міжкультурна компетентність фахівців з міжнародних відносин»;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми і методи роботи зі студентами – майбутніми фахівцями з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету; наукові уявлення щодо формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців внаслідок теоретичного аналізу наукових джерел і результатів здійсненого експерименту.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні методики діагностування рівнів сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин; створенні і впровадженні спецкурсу «Основи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин»; розробленні навчально-методичного забезпечення (навчального посібника, навчально-методичного посібника, методичних рекомендацій) у контексті реалізації педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин.

Матеріали дослідження можуть бути використані в системі вищої освіти при оновленні змісту і складових професійної підготовки фахівців у ВНЗ, а саме: при удосконаленні змісту нормативних курсів «Іноземна мова (англійська)», «Перша мова (новогрецька мова)», «Теорія і практика перекладу першої іноземної мови», «Країнознавство», «Теорія і методика міжкультурної комунікації»; під час проходження студентами виробничої практики в навчальних закладах; у системі післядипломної освіти і підвищення кваліфікації кадрів.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (акт про впровадження № 44 від 05 грудня 2013 р.), Маріупольського державного університету (акт про впровадження № 1073/01-23/08 від 24 вересня 2013 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (акт про впровадження № 12-15/4148 від 11 грудня 2013 р.), Донецького національного університету (акт про впровадження № 1738/01-26/6.5.0 від 12 грудня 2013 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження знайшли відображення у доповідях і виступах на науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Розвиток еллінізму в Україні у XVII–XXI ст.» (Маріуполь, 2007), «Викладання новогрецької мови в світі» (Месолонгі (Греція), 2008), IV Європейський Конгрес новогрецьких досліджень Європейського Товариства грецького Відродження (Гранада (Іспанія), 2010), «Грецька мова та Термінологія» (Афіни, 2011), «Росія та Захід: діалог культур» (Мальта, 2012), «Проблеми та стан розвитку педагогічних та психологічних наук в Україні» (Київ, 2013), «Фрагментація наукових досліджень: перспективи та проблеми» (Київ, 2013), «Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии» (Москва, 2013), «Творча спадщина К. Д. Ушинського у вимірах освіти XXI сторіччя» (Одеса, 2013); IV International Forum «Modern Tendencies in the Pedagogical Science of Ukraine and Israel: the way to integration» (Одеса, 2013); *всеукраїнських* – «Проблеми збереження і розвитку грецької мови для греків, що традиційно проживають на півдні України» (Одеса, 2008), «Преамбула Європейської хартії європейських мов у застосуванні до реалій України» (Одеса, 2008); обговорювалися на конференціях професорсько-викладацького складу і наукових співробітників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; засіданнях кафедри педагогіки та аспірантських семінарах Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (2009–2013).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 21 одноосібній публікації, з яких 8 відображають основні наукові результати, 6 – апробаційного характеру, 7 – додатково відображають зміст дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (418 найменувань, з них 43 іноземною мовою), 11 додатків на 100 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 341 сторінку, з них 194 – основний зміст роботи. У дисертації вміщено 25 таблиць та 5 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження; сформульовано гіпотезу; наведено відомості про експериментальну базу дослідження; обґрунтовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади проблеми підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету»* – здійснено аналіз проблеми формування міжкультурної компетентності у наукових джерелах; за результатами аналізу наукової літератури визначено змістові характеристики міжкультурної компетентності як наукової категорії; розкрито напрями підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин з урахуванням особливостей освітнього середовища класичного університету.

З'ясовано, що вища професійна освіта є соціальним інститутом, який забезпечує відтворення та вдосконалення кадрового потенціалу для всіх сфер суспільного, матеріального і духовного виробництва, сприяє економічному, політичному, культурному функціонуванню та розвитку суспільства; особистісне становлення особи як професіонала в умовах вищого навчального закладу, який здійснює підготовку фахівців природничих, гуманітарних, технічних та інших напрямів науки, техніки й культури за освітньо-професійними програмами всіх рівнів, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром; у результаті послідовного, системного та цілеспрямованого навчання змісту і способів професійної діяльності на основі повної загальної середньої освіти завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками загальної атестації. Класичний університет є багатопрофільним вищим навчальним закладом, що сприяє також поширенню наукових знань і здійснює культурно-просвітницьку діяльність, вирізняється розвиненою інфраструктурою наукових та науково-виробничих установ і підприємств, високим рівнем кадрового і матеріально-технічного забезпечення такої діяльності.

Конкретно-історичні та теоретичні аспекти становлення університетської педагогічної освіти України у XIX – на початку XX століття висвітлено у монографічних дослідженнях В. Галкіна, О. Глузмана, Н. Дем'яненко, І. Курляк та інших учених. Питання щодо розвитку університетської освіти та педагогічної думки в означений період знайшли відображення у дисертаційних дослідженнях М. Євтуха, М. Барни, С. Вдович та ін. Важливе значення для всебічного дослідження історії університетської освіти в Україні мають також праці, в яких висвітлюються теоретико-методологічні аспекти розвитку вищої освіти в Україні на межі XX–XXI століть. У ґрунтовних дослідженнях В. Кременя, В. Андрущенко, В. Лугового, В. Лутая, В. Сагарди, Л. Коваль та ін. розкрито сутність та важливі

структурні елементи університетської педагогічної освіти, стратегічні напрями її модернізації на сучасному етапі. Проблемі університетів як інституту суспільства, що розвиває не тільки освіту, а й науку, всесвітньовідомі наукові школи, питання культури та демократії, міжнародні зв'язки, присвячено науковий доробок таких дослідників, як Ю. Габермас, К. Ясперс, Д. Х'юмен. Ученими (Г. Демиденко, В. Масальський) здійснено аналіз історії походження та вживання терміна «класичний університет» стосовно вищих навчальних закладів України відповідно до динаміки розгортання дослідницького інтересу науковців та їх суспільно-історичного значення.

Різні аспекти дослідження *освітнього середовища* представлені у працях вітчизняних та зарубіжних авторів: В. Авдєєва (зміст поняття); О. Артюхіної (педагогічний феномен освітнього середовища); Т. Гущиної (педагогічна сутність феномену); Н. Крилової, М. Князевої (психологічні аспекти); В. Орлова, В. Панова (психодидактика освітнього середовища); Г. Беляєва (освітнє середовище в різних навчальних закладах); В. Козирєва (гуманітарне освітнє середовище); О. Даценко, Н. Чібісова (культурно-освітнє середовище); С. Дерябо (діагностика ефективності), В. Ясвіна (проекування, діагностика); К. Кречетнікова (креативне освітнє середовище); Л. Шкеріна (креативне компетентнісно-розвивальне освітнє середовище); В. Слободчикова (освітнє середовище в концепції розвивального навчання); Е. Зеєра (освітнє середовище коледжу як фактор формування освітньо-розвивального простору), В. Новикова (професійно і особистісно-стимулююче освітнє середовище), Л. Редько (саморозвиток особистості у соціально-освітньому середовищі ВНЗ); Н. Гонтаровської (концептуальні засади створення інноваційного освітнього середовища), А. Каташова (інноваційне середовище ліцею); Є. Галимової (виховне середовище ВНЗ), В. Мастерової (освітньо-виховне середовище ВНЗ), К. Куракіна, Н. Селиванової (виховний потенціал середовища); Л. Лошакова (комфортне освітнє середовище); Є. Васильєвої, В. Дрофа (освітнє середовище як об'єкт управління); Г. Полякової (вплив освітнього середовища на формування професійної компетентності фахівця) та ін.

Принциповою у дослідженні з означеної проблематики є концептуальна позиція І. Зязюна щодо передумов реалізації принципу неперервності в системі професійної освіти. Зокрема, якість професійної підготовки фахівців детермінується успішністю створення в освітній установі професійно-розвивального середовища, що дає змогу у віртуальному режимі вибудовувати освітні траєкторії, адресно орієнтовані на становлення і розвиток конкретного суб'єкта. Освітнє середовище класичних університетів повинно відображати сучасний стан розробки системи міжнародного співробітництва нашої держави, а відповідна система підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин потребує вдосконалення у напрямі підвищення рівня професійної мобільності студентів на міжнародному ринку праці, посилення рівня іншомовної фахової підготовки, формування комплексу інтегративних професійно-особистісних характеристик, передусім, міжкультурної компетентності як показника успішного здійснення майбутньої професійної діяльності на найвищому рівні. Отже, встановлено, що *освітнє середовище класичного університету* є системою умов функціонування вищого навчального закладу (професійною спрямованістю, ціннісними орієнтирами, варіативністю,

мобільністю, інформаційним забезпеченням, реалізацією культурних інновацій, суб'єктною позицією студентів та викладачів), що відображає зміст та специфіку підготовки майбутніх фахівців на найвищому рівні.

Проблематиці *компетентнісного підходу* присвячено дослідження провідних вітчизняних науковців, таких як: Г. Балл, І. Бех, Н. Бібік, О. Біда, О. Браславська, О. Бялик, М. Головань, Ж. Горина, О. Гура, І. Зязюн, Я. Кічук, О. Коберник, В. Кремень, Т. Кравченко, А. Кузьмінський, З. Курлянд, А. Локшина, В. Луговий, В. Майборода, М. Мартинюк, Н. Ничкало, О. Овчарук, Н. Остапенко, Д. Пащенко, Н. Побірченко, О. Пометун, О. Савченко, О. Семенов, Т. Симоненко, С. Скворцова, С. Совгіра, Н. Тарасенкова та інші.

Різні аспекти компетентнісного підходу розглянуто в дослідженнях відомих російських учених: В. Адольфа, В. Байденка, В. Болотова, Е. Зеєр, І. Зимньої, Н. Качалова, Н. Кузьміної, В. Серікова, Ю. Татура, А. Хуторського. Серед зарубіжних дослідників проблеми компетентнісного підходу студіювали Дж. Баррет, Р. Боятзіс, Р. Вагенаар, Е. Вернер, Ч. Вудраф, Т. Дюран, Д. Мак-Клелланд, Р. Мірабл, С. Перре, Дж. Равена, С. Савін'йон, Дж. Стюарт, Ю. Хабермас, Д. Хаймс, Н. Хомський, В. Хутмахер, Г. Х'юбер, Е. Шорт та ін.

Науковий інтерес до *проблематики міжкультурної компетентності фахівців* ставав об'єктом численних зарубіжних і вітчизняних досліджень учених: М. Bennet, М. Byram, S. Bochner, W. Gudykunst, E. Hirsh, Y. Kim, L. Samovar, S. Storti, С. Александрової, Т. Астафурової, І. Бахова, М. Богатирьової, Т. Бондар, С. Верещагіна, О. Воеводи, Л. Воротняк, Н. Гальської, О. Гончарової, Ж. Горіної, Р. Гришкової, О. Гуренко, П. Донця, Т. Єлізарової, І. Зимньої, Т. Колбіної, Г. Копил, В. Костомарова, З. Курлянд, І. Лейфи, О. Лешер, В. Маслової, Р. Мільруд, А. Миролубова, З. Нікітенко, Є. Пассова, І. Петрової, І. Плужник, В. Попкова, С. Радула, В. Сафонової, С. Тер-Мінасової, Г. Томахіна, І. Халєєвої Л. Харченкова, І. Цатурової, Д. Чернилевського, Л. Щерби, Н. Якси та ін. У науковому доробку дослідників представлено різні аспекти аналізу проблематики міжкультурної компетентності та напрямів її формування у майбутніх фахівців на сучасному етапі модернізації системи освіти.

Міжкультурна компетентність фахівців сьогодні розглядається, насамперед, як інструмент досягнення успіху міжкультурної взаємодії. З-поміж критеріїв ефективності міжкультурної взаємодії та володіння основами міжкультурної комунікації виокремлюється успішне виконання професійних завдань, здатність до конструктивного спілкування, що передбачає високий рівень знання іноземної мови, історії та світової культури, гармонійні соціальні відносини між представниками різних культур, відсутність стресових симптомів, ідентифікація із зарубіжним суспільством. Міжкультурна компетентність, охоплюючи провідні підсистеми когнітивного, емоційного та діяльного аспектів, стає необхідною характеристикою міжнародників, політологів, дипломатів, перекладачів та інших фахівців соціономічної галузі діяльності.

Для ефективної професійної діяльності фахівець з міжнародних відносин повинен демонструвати обізнаність із культурними передумовами сприйняття, інтерпретацій і поведінки представників різних культурних традицій; знання факторів ефективності взаємодії під час реалізації дослідницької, проектної та

освітньої діяльності в мультикультурних умовах; міжнародних стандартів листування тощо. Фахівець з міжнародних відносин повинен вирізнятися уміннями і навичками вибудовувати міжособистісні відносини в мультикультурному професійному просторі з урахуванням культурних особливостей учасників взаємодії; конструктивно вирішувати конфлікти між представниками різних культур; конструювати професійний діалог з представниками інших культур й презентувати результати власної діяльності на міжнародному рівні, зокрема, за допомогою наукових текстів, володіння іноземними мовами на рівні, що дає можливість брати участь у міжнародних дискусіях з професійної проблематики.

У другому розділі – *«Практико-орієнтований підхід до формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету»* – визначено зміст феномену «міжкультурна компетентність майбутніх фахівців з міжнародних відносин», схарактеризовано її структурно-компонентний склад; розроблено критеріальне забезпечення експериментальної роботи в освітньому середовищі класичного університету і представлено модель формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин.

У дослідженні *міжкультурну компетентність майбутніх фахівців з міжнародних відносин* потрактовано як інтегративний системний конструкт, що відображає синтез соціокультурних, етнолінгвокультурологічних, культурно-прагматичних знань, інтегративних стратегій культурно-поведінкових практик і стратегій відображення культурного фону в мовному контексті; інтерактивних умінь як комунікативних стратегій та моделей мовленнєвої поведінки, функціонал іншомовного ділового спілкування, уміння самопрезентації та самоіміджування; усвідомлення потенціалу соціокультурного дискурсу та концептуальної значущості етномовної свідомості для професійного самовдосконалення; усталену суб'єктну позицію щодо поліфонії етнокультурної моделі світу; національну та етнокультурну конгруентність як настанову на міжкультурну синергетику в межах парадигми Діалогу Культур.

Структуру міжкультурної компетентності фахівців з міжнародних відносин представлено як поєднання гносеологічного, праксеологічного і аксіологічного компонентів. *Гносеологічний компонент* містить систему професійно-орієнтованих знань рідної та іноземної мов, лінгвокультурологічних знань і знань основ іміджелогії. *Праксеологічний компонент* передбачає наявність професійно-орієнтованих умінь (володіння міжособистісними комунікативними стратегіями та моделями поведінки у професійному контексті), перцептивно-інтерактивних умінь і вмій самопрезентації. *Аксіологічний компонент* зумовлений удосконаленням особистісних якостей (етнічної толерантності, етнємпатії, емоційного інтелекту), що пов'язані з особливостями діяльності міжнародників в умовах мультикультурного суспільства.

З огляду на зазначене, *критеріями* оцінювання міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин було обрано: *гносеологічно-оцінний критерій* із показниками: сформованість і характер засвоєння професійно-орієнтованих, лінгвокультурологічних знань та знань основ іміджелогії, необхідних фахівцю з міжнародних відносин для здійснення професійної діяльності на

міжнародному рівні; *праксеологічно-орієнтувальний критерій* із показниками: сформованість професійно-орієнтованих, перцептивно-інтерактивних умінь і вмінь самопрезентації для здійснення професійної діяльності; *аксіологічно-проективний критерій* із показниками: сформованість етнічної ідентичності, концептуального мислення, рівень емпатії і терпимості, швидкості адаптації до нового середовища, адекватності самооцінки, вираженості соціальної спрямованості, здатності встановлювати нові міжкультурні контакти, а також наявність міжкультурної чутливості, етнічної толерантності, конгруентності та дипломатичної поведінки.

Спираючись на теоретичні засади дослідження розроблено *модель формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету* (рис. 1), що охоплює: *цільовий, функціональний та результативний* блоки відповідно мети та гіпотези експериментального дослідження. Цільовий блок охоплює мету – формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету. Функціональний блок віддзеркалює напрями експериментальних дій, дає змогу визначити комплекс дослідницьких заходів у межах здійснення формувального етапу дослідження, тобто становить основу цілеспрямованих дослідницьких зусиль, що забезпечать позитивну динаміку формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету. Так, змістове ядро цього блоку складають педагогічні умови, що забезпечують формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин: систематизація та узагальнення знань студентів щодо специфіки міжкультурної комунікації (актуалізаційний етап); забезпечення фасилітаційного супроводу їх мовно-фахової підготовки (оптимізаційний етап); концептуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх фахівців з міжнародних відносин (концептуалізаційний етап). А також методи, форми і засоби реалізації, зокрема: спецкурс «Основи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин» у межах нормативних дисциплін «Перша іноземна мова» (новогрецька), «Теорія та практика перекладу першої іноземної мови», «Теорія і практика міжкультурної комунікації»; методичні рекомендації викладачам і кураторам студентських груп; фестиваль «Райдуга мов»; проекти «Європейський Союз – територія успіху» та «Інтерактивний діалог: від аутсайдера до інсайдера» з участю у фестивалі культур «Global Village»; круглий стіл «Картини світу і концептосфера нації»; дискусійний клуб «Діалог мов – Діалог Культур: Україна і світ»; складання «Індивідуальної траєкторії професійного брендингу» та програми індивідуального професійного акме-розвитку; відпрацювання комунікативних стратегій та механізмів «міжкодового перекладу»; кейс-стаді «Терпіння-Терпимість-Толерантність» тощо. Результативний блок моделі відображає результат – сформованість міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету.

У третьому розділі – *«Перевірка ефективності впровадження моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету»* – розкрито методика організації констатувального й формувального експерименту,

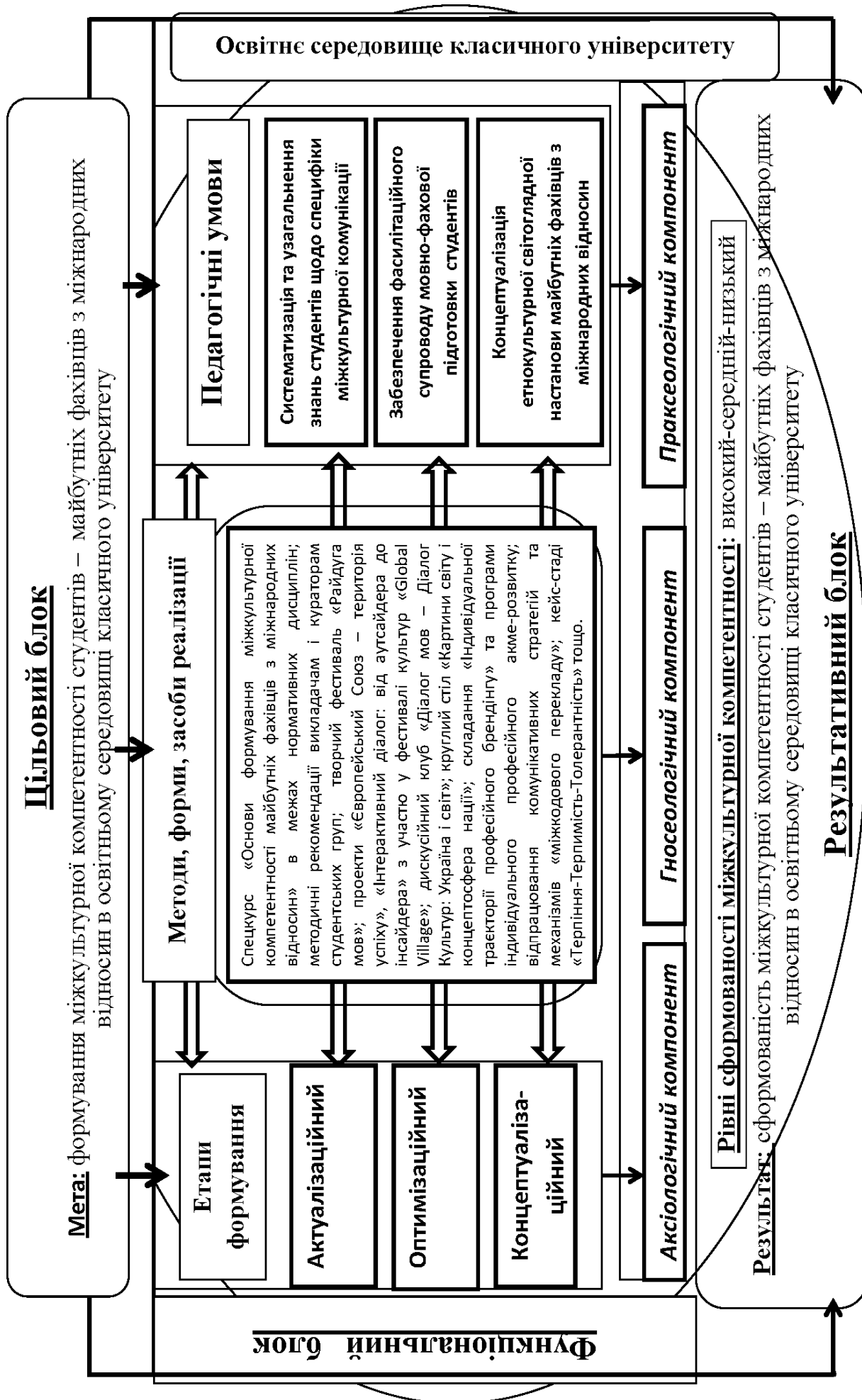

Рис. 1. Модель формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету

спрямованого на визначення стану та рівнів сформованості міжкультурної компетентності фахівців, апробацію розробленої моделі та перевірку ефективності обґрунтованих педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин.

Аналіз змістового аспекту сформованості міжкультурної компетентності та виокремлення трьох її компонентів сприяли виділенню критеріїв, які дали можливість зробити висновки щодо ступеня сформованості цього складного особистісного утворення у студентів – майбутніх фахівців з міжнародних відносин. Показники критеріїв виступили ознаками сформованості міжкультурної компетентності, на основі яких визначались її *рівні*: високий, середній і низький.

Організаційна схема експерименту передбачала констатувальний, формувальний та контрольний етапи. Зміст науково-дослідної діяльності на етапі констатувального експерименту був зосереджений на відборі методів діагностування рівнів сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців; визначенні показників, що характеризують ці рівні; вивченні стану сформованості міжкультурної компетентності студентів спеціальності «Міжнародні відносини». До складу експериментальних груп увійшли студенти Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (86 осіб) та Маріупольського державного університету (44 особи), контрольних груп – студенти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (58 осіб) та Донецького національного університету (52 особи).

За результатами констатувального етапу експериментального дослідження встановлено, що сформованість міжкультурної компетентності студентів ЕГ за гносеологічно-оцінним, праксеологічно-орієнтувальним та аксіологічно-проективним критеріями на початковому етапі експерименту: на високому рівні – 4,19 %, на середньому – 12,39 %, на низькому – 83,42 %; у КГ тенденція залишилась схожою: на високому рівні – 6,16 %, на середньому – 10,91 %, на низькому рівні – 82,93 % всіх опитаних студентів.

Аналіз результатів констатувального експерименту дав змогу зробити висновок про наявність переважно середнього та низького рівнів сформованості міжкультурної компетентності студентів – майбутніх фахівців з міжнародних відносин загалом, що актуалізувало необхідність проведення формувального експерименту.

На *актуалізаційному етапі* пріоритетним завданням визначили таке: формувати уявлення студентів про систему обраної ними професійної діяльності, її функції, зміст, ієрархічну побудову, що являє собою соціально визнані норми виконання професійних завдань. Згідно з обсягом накопиченого досвіду професійної діяльності, зростанням культури її здійснення, ступенем усвідомлення загальних вимог щодо її виконання, у студентів склалися власні уявлення про мету цієї діяльності, її призначення і можливості, тобто власна концепція професійної діяльності. Так, на актуалізаційному етапі формування міжкультурної компетентності студентів – майбутніх фахівців з міжнародних відносин переважно реалізувалася педагогічна умова – *систематизація та узагальнення знань студентів щодо специфіки міжкультурної комунікації*, яка впливала, переважно,

на гносеологічний компонент міжкультурної компетентності. Метою актуалізаційного етапу формування міжкультурної компетентності студентів було розкриття у змісті нормативних дисциплін функціональної ролі міжкультурної комунікації та переваг її ефективного відтворення у майбутній професійній діяльності; усвідомлення значущості та функціонального призначення стратегій міжкультурної комунікації для виконання професійних обов'язків. Зміст формувальної роботи передбачав збагачення та упорядкування системи навчальної інформації, що розкривало функціональний та фаховий потенціал міжкультурної комунікації; розгляд концептуальних засад щодо розробки професійного змісту міжкультурної комунікації шляхом аналізу парадигмальних принципів національної системи освіти.

Оптимізаційний етап був спрямований на відпрацювання мовно-комунікативних стратегій та мовленнєвих моделей поведінки; актуалізацію потенціалу соціально-політичного, дипломатичного, іншомовного дискурсу шляхом розробки та реалізації власних діалогічних моделей іншомовної поведінки; ознайомлення студентів із сучасними інноваційними професійно орієнтованими технологіями комунікативної взаємодії та набуття досвіду їх впровадження у мовних та міжкультурних практиках. Другий напрям був пов'язаний з внутрішніми змінами особистості майбутніх фахівців, що виявлялися у способах розв'язання професійних завдань. Ці зміни відбувалися у процесі формування відповідних елементів професійного мислення, емоційно-вольової і когнітивної сфери студентів і виявлялися відповідно до обраного способу реалізації професійної діяльності, її технології, що підпорядковувалося обраній меті. Відтак на оптимізаційному етапі формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин реалізувалася педагогічна умова – *забезпечення фасилітаційного супроводу мовно-фахової підготовки студентів*, яка впливала, головним чином, на праксеологічний компонент міжкультурної компетентності.

Провідними завданнями третього *концептуалізаційного етапу* впровадження моделі формування міжкультурної компетентності було усвідомлення студентами гармонії співіснування культур, етносів, націй, народів; розвиток національної та етнокультурної конгруентності, етнічної толерантності та етнопатії. Третій напрям виявився у зміні ціннісних настанов і орієнтацій студентів як суб'єктів професійної діяльності відповідно до суб'єктів міжкультурної взаємодії, забезпеченні їхнього статусу як суб'єктів навчально-виховного процесу. Означені зміни виявилися у зростанні уваги студентів до індивідуальних особливостей кожного суб'єкта (етнічних, національних, конфесійних тощо), залученого до міжкультурної взаємодії. Отже, на концептуалізаційному етапі формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин переважно реалізувалася педагогічна умова – *концептуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх фахівців з міжнародних відносин*, що сприяло формуванню аксіологічного компоненту їх міжкультурної компетентності.

Для перевірки ефективності педагогічних умов було використано порівняння кількісних даних щодо рівнів сформованості міжкультурної компетентності студентів до та після проведення експерименту.

Динаміка рівнів сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин за результатами констатувального та формувального етапів експерименту (%)

Студенти Рівні	Експериментальна група (ЕГ)		Динаміка	Контрольна група (КГ)		Динаміка
	На початок експерименту	На кінець експерименту		На початок експерименту	На кінець експерименту	
Високий	4,19	18,55	+14,36	6,16	12,52	+6,36
Середній	12,39	53,93	+41,54	10,91	29,60	+18,69
Низький	83,42	27,52	-55,9	82,93	57,88	-25,05

Як свідчать дані таблиці 1, після проведення формувального експерименту завдяки апробації розробленої моделі та реалізації педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин у студентів ЕГ відбулися значні позитивні зміни щодо рівнів сформованості міжкультурної компетентності. Одержані результати свідчать, що, на відміну від КГ, суттєво зменшилась кількість студентів з низьким рівнем сформованості міжкультурної компетентності (з 83,42 % до 27,52 %). Водночас зросла кількість студентів із середнім (з 12,39 % до 53,93 %) та високим (з 4,19 % до 18,55 %) рівнями сформованості міжкультурної компетентності. Щодо майбутніх фахівців з міжнародних відносин у КГ, то на прикінцевому етапі у них також відбулися певні позитивні зміни, але не настільки значні. Так, високого рівня досягли 12,52 % (було 6,16 %), на середньому рівні опинились 29,60 % (було 10,91 %), на низькому рівні залишились 57,88 % (було 82,93 %) опитаних студентів. Графічно отримані результати представлено на рисунку 2.

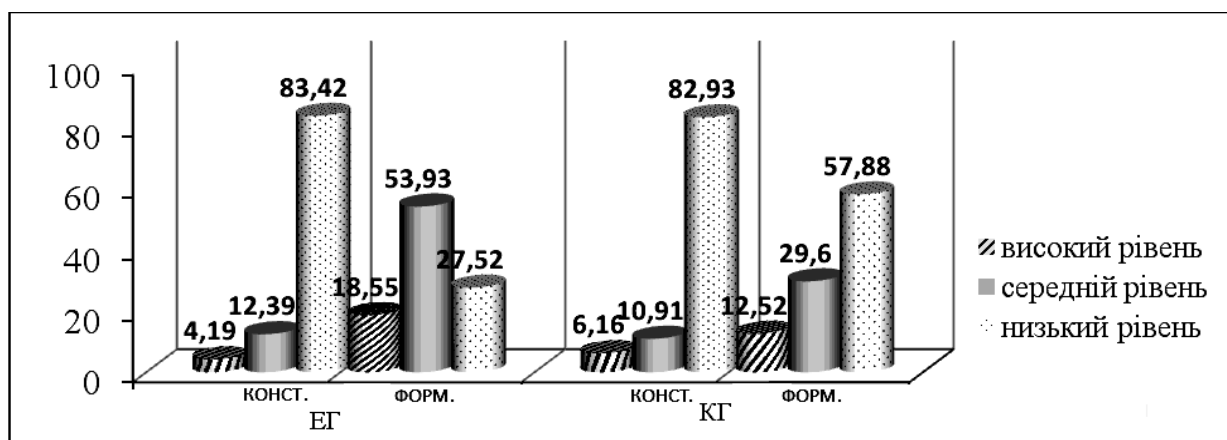

Рис. 2. Гістограма рівнів сформованості міжкультурної компетентності студентів – майбутніх фахівців з міжнародних відносин в ЕГ та КГ на констатувальному та формувальному етапах експерименту (у %)

Одержані в ході педагогічного експерименту статистичні дані було опрацьовано за допомогою критерію однорідності Пірсона χ^2 , що підтвердило статистичну значущість отриманих результатів та гіпотезу дослідження й дали змогу сформулювати висновки.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано новий підхід до розв'язання актуального завдання, що полягає у визначенні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету.

1. На основі аналізу наукової літератури з'ясовано стан розробленості досліджуваної проблеми. Виявлено, що професійна діяльність фахівців-міжнародників у галузі міжкультурної комунікації охоплює міжнародні політичні, економічні, наукові, військово-політичні, гуманітарні, ідеологічні відносини, світову політику; регулювання глобальних політичних, економічних, військових, екологічних, культурно-ідеологічних та інших процесів; міжнародні зв'язки в галузі культури, науки, освіти; сфери засвоєння загальносвітового простору, дипломатію, міжнародні відносини і зовнішню політику України, її транскордонні зв'язки з іншими державами, основи аналізу сучасних глобальних проблем; вищу освіту у сфері міжнародних відносин і комплексного забезпечення міжнародної безпеки.

Уточнено зміст ключових понять дослідження. *Освітнє середовище класичного університету* є системою умов функціонування вищого навчального закладу (професійною спрямованістю, ціннісними орієнтирами, варіативністю, мобільністю, інформаційним забезпеченням, реалізацією культурних інновацій, суб'єктною позицією студентів та викладачів), що відображає зміст та специфіку підготовки майбутніх фахівців на найвищому рівні. *Міжкультурна комунікація* є взаємодією представників різних національних культур, які усвідомлюють лінгвокультурні феномени, що не належать їхній етнокulturі, як чужі, адже мовці спираються на різні (часом діаметрально протилежні) мовні картини світу, оперують різними комунікативними навичками, лінгвокультурними стереотипами. *Міжкультурна комунікація* характеризується особливостями національного характеру комунікантів, специфікою їхнього емоційного складу, культурно-специфічними особливостями мислення тощо. *Міжкультурна компетентність* є інтегративною професійно-особистісною якістю, що синтезує сукупність лінгвістичних, соціокультурних, професійних, культурологічних знань, умінь вербальної, невербальної і паравербальної комунікації, загальнокультурних та культурно-специфічних умінь, орієнтації (лінгвокраїнознавчої, пізнавальної, лінгвістичної, предметної, поведінкової орієнтацій) на комунікацію, на змістовно-смысловій основі продуктивної реалізації функціоналу Діалогу Культур як освітнього мета-принципу. Сформованість міжкультурної компетентності уможливорює розуміння закономірностей розвитку культури як процесу створення, збереження і трансляції загальнолюдських цінностей; орієнтацію у традиціях, реаліях, звичаях, духовних цінностях не лише свого народу, але й інших націй;

уміння спілкуватись іноземною мовою в сучасному світі, оперуючи культурними поняттями й реаліями різних народів.

2. Встановлено, що *міжкультурна компетентність фахівців з міжнародних відносин* є інтегративним системним конструктом, що відображає синтез соціокультурних, етнолінгвокультурологічних, культурно-прагматичних знань, інтегративних стратегій культурно-поведінкових практик та стратегій відображення культурного фону в мовному контексті; інтерактивних умінь як комунікативних стратегій та моделей мовленнєвої поведінки, функціонал іншомовного ділового спілкування, уміння самопрезентації та самоіміджування; усвідомлення потенціалу соціокультурного дискурсу та концептуального значення етномовної свідомості для професійного самовдосконалення; усталену суб'єктну позицію щодо поліфонії етнокультурної моделі світу; національну та етнокультурну конгруентність як настанову на міжкультурну синергетику в межах парадигми Діалогу Культур.

Структуру міжкультурної компетентності фахівців з міжнародних відносин складають *гносеологічний, праксеологічний та аксіологічний компоненти*.

3. Визначено критерії і показники міжкультурної компетентності: *гносеологічно-оцінний критерій* із показниками: сформованість і характер засвоєння професійно-орієнтованих, лінгвокультурологічних знань та знань основ іміджології, необхідних фахівцю з міжнародних відносин для здійснення професійної діяльності на міжнародному рівні; *праксеологічно-орієнтувальний критерій* із показниками: сформованість професійно-орієнтованих, перцептивно-інтерактивних умінь і вмінь самопрезентації при здійсненні професійної діяльності в мультикультурному суспільстві; *аксіологічно-проективний критерій* із показниками: сформованість етнічної ідентичності, концептуального мислення, рівня емпатії і терпимості, швидкості адаптації до нового середовища, адекватності самооцінки, вираженості соціальної спрямованості, здатності встановлювати нові міжкультурні контакти, а також наявність міжкультурної чутливості, етнічної толерантності, конгруентності та дипломатичної поведінки.

Означені критерії і показники дали змогу виділити три рівні сформованості міжкультурної компетентності: високий, середній, низький. У результаті використання методик діагностики до проведення формувального експерименту виявлено, що рівень сформованості міжкультурної компетентності студентів був переважно низьким (КГ – 82,93 %, ЕГ – 83,42 %) та середнім (КГ – 10,91 %, ЕГ – 12,39 %) у порівнянні з високим рівнем (КГ – 6,16 %, ЕГ – 4,19 %).

4. Розроблено і апробовано модель формування міжкультурної компетентності студентів – майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету, що охоплює: цільовий, функціональний та результативний блоки відповідно мети та гіпотези експериментального дослідження. Цільовий блок уміщує мету – формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин; функціональний – педагогічні умови, методи, форми, засоби реалізації, етапи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин; результативний блок відображає результат – сформованість міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин. Ефективність розробленої моделі здійснювалась шляхом її впровадження в навчально-виховний процес ВНЗ.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету: систематизація та узагальнення знань студентів щодо специфіки міжкультурної комунікації (актуалізаційний етап); забезпечення фасилітаційного супроводу їх мовно-фахової підготовки (оптимізаційний етап); концептуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх фахівців з міжнародних відносин (концептуалізаційний етап).

Дослідно-експериментальна перевірка ефективності запропонованих педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету переконливо довела, що після їх впровадження спостерігаються якісні зміни міжкультурної компетентності студентів експериментальної групи.

Результати діагностування рівнів сформованості міжкультурної компетентності студентів ЕГ після проведення формувального експерименту засвідчили, що високий рівень діагностується у 18,55 % (було 4,19 %), середній – у 53,93 % (було 12,39 %), низький – у 27,52 % (було 83,42 %). У студентів КГ: на високому рівні – 12,52 % (було 6,16 %), на середньому – 29,60 % (було 10,91 %), на низькому рівні – 57,88 % (було 82,93 %). Позитивні зміни, що відбулися на прикінцевому етапі експерименту в ЕГ виявилися більш суттєвими, ніж у КГ.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем, пов'язаних з формуванням міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин. З подальшим розвитком галузі міжнародних відносин в аспекті Діалогу Культур, а отже, потребою нового часу у підготовці компетентних фахівців-міжнародників (дипломатів, політологів, перекладачів та ін.) є перспективним більш різнобічний підхід до досліджуваної проблеми з розширенням порівняння спектру формування міжкультурної компетентності фахівців з міжнародних відносин в зарубіжних країнах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Σνιγοφσκά Οξάνα. Ελληνική Γλώσσα στο Πανεπιστήμιο της Οδησσού / Οξάνα Σνιγοφσκά // Ελληνική Διεθνής γλώσσα. – Αθήνα, 2008. – Τόμος Θ. Τεύχος 4 (73). – Σ. 321–323.

2. Сніговська О. В. Підготовка майбутніх учителів до розвитку розумових здібностей молодших школярів у процесі навчання / О. В. Сніговська // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка : зб. наук. пр. – Вип. 87. – Кіровоград, 2009. – С. 157–160.

3. Snigovska Oxana. Εκπαίδευση ελληνικής γλώσσας στο Ινστιτούτο Κοινωνικών Σπουδών Εθνικού Πανεπιστημίου της Οδησσού. Προβλήματα-προοπτικές-προτάσεις / Oxana Snigovska // Παντελής Γεωργογιάννης. Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό. Ανατολική Ευρώπη, Βαλκάνια, Κεντρική Ευρώπη, Δυτική Ευρώπη. Βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση. – Πάτρα, 2010. – Τόμος 16^{ος}. – Σ. 36–40.

4. Сніговська О. В. Вдосконалення професійної діяльності педагога в руслі технологізації навчального процесу / О. В. Сніговська // Наукові записки

Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. : Педагогічні науки. – Кіровоград, 2011. – Вип. 97. – С. 272–274.

5. Снеговская О. В. Профессионально-педагогическая направленность личности учителя в современной школе / О. В. Сніговська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса. 2011. – № 1–2. – С. 49–53.

6. Сніговська О. В. Формування професійного іміджу майбутнього спеціаліста – представника соціономічної сфери діяльності у процесі фахової підготовки / О. В. Сніговська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса. 2013. – № 7–8. – С. 44–49.

7. Сніговська О. В. Концептуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх фахівців із міжнародних відносин в контексті формування міжкультурної компетентності» / О. В. Сніговська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2013. – Спец. вип. – С. 191–196.

8. Сніговська О. В. Теоретичні засади розробки експериментальної моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців із міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету / О. В. Сніговська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса. 2013. – № 9–10. – С. 180–185.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Снеговская О. В. Поаспектное преподавание новогреческого языка для специалистов международных отношений на примере Одесского национального университета им. И. И. Мечникова / О. В. Снеговская // Развитие еллінізму в Україні у XVII – XXI ст. : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 21–23 трав. 2007 р. – Маріуполь, 2007. – С. 372–374.

10. Snigovska Oksana. Σύντομη ανάλυση του σχηματισμού όρων με στοιχεία ελληνικά ή ελληνικής προέλευσης στη Ρωσική και την Ουκρανική γλώσσα / Oksana Snigovska // Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας. Ανακοινώσεις 8^{ου} Συνεδρίου. – Αθήνα, 2011. – Σ. 73–83.

11. Сніговська О. В. Специфіка підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності у полікультурному просторі / О. В. Сніговська // Зб. наук. пр. міжнар. конф. «Фрагментація наукових досліджень : перспективи та проблеми». – К. : Центр наукових публікацій, 2013. – Ч. II. – С. 65–68.

12. Сніговська О. В. Специфіка підготовки майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації в освітньому середовищі класичного університету / О. В. Сніговська // Проблеми та стан розвитку педагогічних та психологічних наук в Україні : зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф., 22 черв. 2013 р.). – К., 2013. – С. 56–59.

13. Снеговская О. В. Роль межкультурной коммуникации в формировании межкультурной компетентности будущих специалистов международных отношений / О. В. Снеговская // Научная дискуссия : вопросы педагогики и психологии : материалы XV междунар. заочной науч.-практ. конф., 11 июля 2013 г. – М. : Международный центр науки и образования, 2013. – Ч. 2. – С. 76–83.

14. Сніговська О. В. Фасилітаційний супровід мовно-фахової підготовки студентів як педагогічна умова формування міжкультурної компетентності фахівців / О. В. Сніговська // матеріали IV Міжнар. наук. форуму «Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel : the way to integration». – Одеса : Південноукраїнський нац. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського, 2013. – С. 292–297.

Публікацій, які додатково відображають зміст дисертації

15. Снеговская О. В. Преподавание новогреческого языка специалистам международных отношений с целью их трудоустройства в дипломатических учреждениях Украины и зарубежья / О. В. Снеговская // Проблеми збереження та розвитку грецької мови для греків, які мешкають на Півдні України. – Одеса : Друк, 2009. – С. 76–84.

16. Снеговская О. В. Последняя греческая богиня. О вечере памяти Мелины Меркури... / О. В. Снеговская // Эллыны Украины. – 2011. – № 2 (173). – С. 8.

17. Снеговская Оксана. Посвящение Греции – члену Европейского Союза / Оксана Снеговская // Эллыны Украины. – 2013. – № 6–7 (201–202). – С. 10.

18. Сніговська О. В. Специфіка підготовки майбутніх фахівців в освітньому середовищі сучасного класичного університету / О. В. Сніговська // Сучасні проблеми навчання і виховання : зб. наук. пр. – Одеса, 2013. – С. 92–96.

19. Сніговська О. В. Інтегративна підготовка майбутніх фахівців до професійно-орієнтованої міжкультурної комунікації: метакомунікативні стратегії : метод. рек. / О. В. Сніговська. – Одеса, 2013. – 80 с.

20. Сніговська О. В. Інтегративна підготовка майбутніх фахівців до професійно-орієнтованої міжкультурної комунікації: національний та соціокультурний контекст : навч.-метод. посіб. / О. В. Сніговська. – Одеса, 2013. – 70 с.

21. Сніговська О. В. Основи підготовки майбутніх фахівців до іншомовного ділового спілкування в мультикультурному середовищі класичного університету : навч. посіб. // О. В. Сніговська. – Одеса, 2013. – 146 с.

АНОТАЦІЇ

Сніговська О. В. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, МОН України. – Умань, 2014.

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано новий підхід до розв'язання актуального завдання, що полягає у визначенні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету, якими є: систематизація та узагальнення знань студентів щодо специфіки міжкультурної комунікації; забезпечення фасилітаційного супроводу їх мовно-фахової підготовки; концептуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх фахівців

з міжнародних відносин. Розроблено модель формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців в освітньому середовищі класичного університету, ефективність якої забезпечили визначені педагогічні умови.

Розроблено і впроваджено в навчально-виховний процес ВНЗ навчально-методичне забезпечення, а саме: спецкурс «Основи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин», навчальний посібник «Основи підготовки студентів до іншомовного спілкування в мультикультурному середовищі класичного університету», навчально-методичний посібник «Інтегративна підготовка майбутніх фахівців до професійно-орієнтованої міжкультурної комунікації: національний та соціокультурний контекст» та методичні рекомендації «Інтегративна підготовка майбутніх фахівців до професійно-орієнтованої міжкультурної комунікації: метакомунікативні стратегії».

Ключові слова: міжкультурна компетентність, майбутні фахівці з міжнародних відносин, освітнє середовище класичного університету, педагогічні умови, модель.

Снеговская О. В. Формирование межкультурной компетентности будущих специалистов международных отношений в образовательной среде классического университета. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, МОН Украины. – Умань, 2014.

В диссертации исследована проблема формирования межкультурной компетентности будущих специалистов международных отношений в образовательной среде классического университета. Впервые определена сущность феномена «межкультурная компетентность специалистов международных отношений», которую мы трактуем как интегративный системный конструкт, отражающий синтез социокультурных, этнолингвокультурологических, культурно-прагматических знаний, интегративных стратегий культурно-поведенческих практик и стратегий отображения культурного фона в языковом контексте; интерактивных умений как коммуникативных стратегий и моделей речевого поведения, функционал иноязычного делового общения, умения самопрезентации и самоимиджирования; освоение потенциала социокультурного дискурса и концептуальной значимости этноязыкового сознания для профессионального самоусовершенствования; устойчивую позицию субъекта по отношению к полифонии этнокультурной модели мира; национальную и этнокультурную конгруэнтность как установку на межкультурную синергетику в рамках парадигмы Диалога Культур.

Выявлены и охарактеризованы компоненты, критерии и показатели межкультурной компетентности будущих специалистов международных отношений в образовательной среде классического университета. В соответствии с этим, структура межкультурной компетентности включает гносеологический, праксеологический и аксиологический компоненты. Сформированность межкультурной компетентности определялась по критериям: гносеологическо-оценочному с показателями: сформированность и характер усвоения

профессионально-ориентированных, лингвокультурологических знаний и знаний основ имиджологии, необходимых специалисту международных отношений для осуществления его профессиональной деятельности на международном уровне; праксеологическо-ориентировочному с показателями: сформированность профессионально-ориентированных, перцептивно-интерактивных умений и умений самопрезентации при осуществлении профессиональной деятельности в мультикультурном обществе; аксиологическо-проективному с показателями: сформированность позитивной этнической идентичности, концептуального мышления, уровня эмпатии и терпимости, скорости адаптации к новой среде, адекватности самооценки, выраженности социальной направленности, способности устанавливать новые межкультурные контакты, а также наличие межкультурной чуткости, этнической толерантности, конгруэнтности и дипломатического поведения.

Охарактеризованы уровни сформированности межкультурной компетентности будущих специалистов международных отношений в образовательной среде классического университета (высокий, средний, низкий).

Определены, научно обоснованы и экспериментально апробированы педагогические условия формирования межкультурной компетентности будущих специалистов международных отношений в образовательной среде классического университета, а именно: систематизация и обобщение знаний студентов по вопросам специфики межкультурной коммуникации; обеспечение фасилитационного сопровождения их профессионально-языковой подготовки; формирование этнокультурной мировоззренческой установки будущих специалистов международных отношений. Разработано и внедрено в учебно-воспитательный процесс высших учебных заведений научно-методическое обеспечение: спецкурс «Основы формирования межкультурной компетентности будущих специалистов международных отношений», учебное пособие «Основы подготовки студентов к иноязычному общению в мультикультурной среде классического университета», учебно-методическое пособие «Интегративная подготовка будущих специалистов к профессионально-ориентированной межкультурной коммуникации: нацио-ментальный и социо-культурный контекст» и методические рекомендации «Интегративная подготовка будущих специалистов к профессионально-ориентированной межкультурной коммуникации: метакоммуникативные стратегии».

Теоретически обоснована и апробирована модель формирования межкультурной компетентности будущих специалистов международных отношений в образовательной среде классического университета, обеспечивающая определенные педагогические условия. Результаты сравнительного анализа уровней сформированности межкультурной компетентности студентов засвидетельствовали значительные положительные изменения у слушателей экспериментальной группы, что позволило сделать вывод об эффективности внедрения предложенной модели.

Ключевые слова: межкультурная компетентность, будущие специалисты международных отношений, образовательная среда классического университета, педагогические условия, модель.

Snigovska O. V. Intercultural competence formation of future international relations specialists in the educational environment of the classical university. – On the right of manuscript.

Dissertation for the Degree of Candidate of Pedagogic Sciences, speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Uman, 2014.

The dissertation carries out the theoretical synthesizing and proposes new approach for solving the relevant task that consists in defining and verifying experimentally the pedagogical conditions of intercultural competence formation of international relations future specialists in the educational environment of the classical university. These include systematization and generalization of students' knowledge according to the specificity of intercultural communication, assurance of facilitation support in students' language speciality training, conceptualization of ethno-cultural world outlook within international relations future specialists. The intercultural competence formative model for future specialists in educational surrounding of the classical university was elaborated, its effectiveness was provided with the defined pedagogical conditions.

Academic materials were developed and provided for education process of higher educational establishments, namely: special course «Fundamentals of intercultural competence formation of future international relations specialists», teaching guide «Fundamentals of students' training for foreign language communication in a multicultural environment of classical university», teaching guide «Integrative training of future specialists for professionally oriented intercultural communication: nation-mental and sociocultural context» and methodological recommendations «Integrative training of future specialists for professionally oriented intercultural communication: metacommunication strategy».

Key words: intercultural competence, future international relations specialists, educational environment of the classical university, pedagogical conditions, model.

Підписано до друку 20.03.2014 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 23.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru
Сайт: nsvit.cc.ua